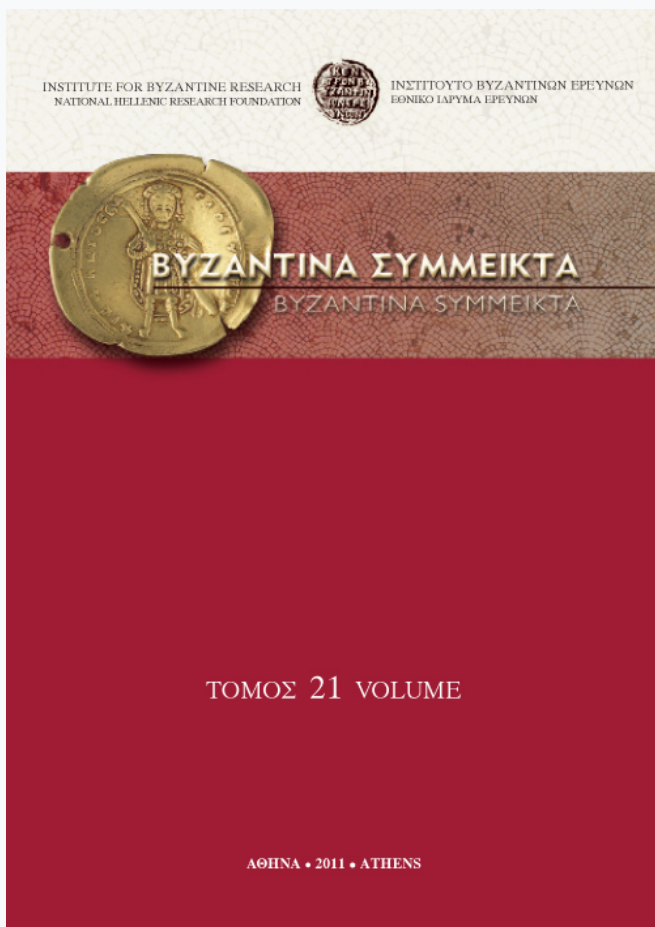

Byzantina Symmeikta

Vol 21, No 1 (2011)

BYZANTINA SYMMEIKTA 21

Βιβλιοκρισία του: V. SYROS, Die Rezeption der aristotelischen politischen Philosophie bei Marsilius von Padua. Eine Untersuchung zur ersten Diktion des Defensor pacis [Studies in Medieval and Reformation Traditions, ed. by A. C. Gow, v. 134], Leiden, 2007

Στυλιανός ΛΑΜΠΑΚΗΣ

doi: [10.12681/byzsym.1058](https://doi.org/10.12681/byzsym.1058)

Copyright © 2014, Στυλιανός ΛΑΜΠΑΚΗΣ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΛΑΜΠΑΚΗΣ Σ. (2012). Βιβλιοκρισία του: V. SYROS, Die Rezeption der aristotelischen politischen Philosophie bei Marsilius von Padua. Eine Untersuchung zur ersten Diktion des Defensor pacis [Studies in Medieval and Reformation Traditions, ed. by A. C. Gow, v. 134], Leiden, 2007. *Byzantina Symmeikta*, 21(1), 397-399. <https://doi.org/10.12681/byzsym.1058>

V. SYROS, *Die Rezeption der aristotelischen politischen Philosophie bei Marsilius von Padua. Eine Untersuchung zur ersten Diktion des Defensor pacis* [Studies in Medieval and Reformation Traditions, edited by Andrew Colin Gow, volume 134], Brill, Leiden-Boston 2007, σσ. X+364 (ISSN 1573-4188)

Ἐκτενέστατη καὶ ἐνδελεχέστατη ἔρευνα γιὰ τὴν ἐπιρροὴ τῆς πολιτικῆς σκέψης τοῦ Ἀριστοτέλη στὸ ἔργο *Defensor pacis* τοῦ ἰταλοῦ ἱατροφιλοσόφου καὶ πανεπιστήμονα Marsilio dei Mainardini, περισσότερο γνωστοῦ ὡς Marsilio da Padova (1270/1290-1342 περίπου). Ἐκπονήθηκε ὑπὸ τὴν ἐποπτεία τοῦ καθηγητῆ J. Miethke καὶ ὑποβλήθηκε τὸ 2003 ὡς διατριβὴ στὴν Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Χαϊδελβέργης.

Στὴν εἰσαγωγὴ (σσ. 1-14) ἐκτίθενται οἱ εἰδικότεροι στόχοι τῆς μελέτης καὶ παρέχεται τὸ γενικὸ διάγραμμα τῆς ἐργασίας. Ἡ βιβλιογραφία γιὰ τὴν πολιτικὴ θεωρία τοῦ Marsilio εἶναι ἐκτενέστατη, δὲν ὑπῆρχε ὅμως μελέτη ποὺ νὰ ἐξετάζει συγκριτικὰ τὰ *Πολιτικά* τοῦ Ἀριστοτέλη καὶ τὸ βασικὸ ἔργο τοῦ ἰταλοῦ στοχαστῆ, τὴν πραγματεία *Defensor pacis* (ποὺ δημοσιεύθηκε τὸ 1324). Ἡ συγκεκριμένη πραγματεία ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ κορυφαῖα κείμενα πολιτικῆς σκέψης τοῦ Μεσαίωνα. Θεωρήθηκε πρωτοποριακὴ καὶ ἐπαναστατικὴ γιὰ τὴν ἐποχὴ της, καθὼς μεταξὺ ἄλλων ἔθεσε σὲ ἀμφισβήτηση τὴν ἀξίωση νὰ ἀναμειγνύεται ἡ παπικὴ ἐξουσία στὰ «κοσμικὰ» ζητήματα, μὲ συνέπεια νὰ καταδικασθεῖ ὁ συγγραφέας ὡς αίρετικὸς τὸ 1327 ἀπὸ τὸν πάπα Ἰωάννη XXII.

Τὸ πρῶτο τμῆμα τοῦ βιβλίου (σσ. 17-44) ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο σύντομα κεφάλαια, ποὺ τοποθετοῦν τὸν Marsilio da Padova στὰ πολιτικο-κοινωνικὰ συμφραζόμενα τῆς ἐποχῆς του: μὲ συντομία, χωρὶς ὅμως νὰ παραλείπεται κάτι σημαντικὸ, ἐπιχειρεῖται ἀναφορὰ στοὺς βασικοὺς

σταθμούς τῆς σταδιοδρομίας τοῦ Marsilio, καθὼς καὶ στὰ ἄλλα ἔργα του· σκιαγραφεῖται ἐπίσης τὸ πνευματικὸ του περιβάλλον καὶ ἡ σχέση του μὲ τὸν προουμανιστικὸ κύκλο τῆς Padova, ἰδιαιτέρως μὲ τὸν ποιητὴ καὶ ἱστοριογράφο Albertino Mussato (1261-1329) καὶ τὸν ἑλληνομαθὴ καὶ ἀραβομαθὴ ἱατροφιλόσοφο Pietro d'Abano (1257-1316 περίπου). Ὁ τελευταῖος ὡς γνωστὸν εἶχε παραμείνει καὶ στὴν Κωνσταντινούπολη μεταξὺ 1270 καὶ 1290. Ἄν καὶ δὲν εἶναι γνωστὲς λεπτομέρειες γιὰ τὴν σχέση του μὲ τοὺς βυζαντινοὺς λογίους ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ὡστόσο γνωρίζουμε ὅτι ἐντόπισε χειρόγραφα ἱατρικῶν πραγματειῶν, τὶς ὁποῖες μετέφρασε στὰ λατινικά. Τὸ τμήμα αὐτὸ συμπεριλαμβάνει καὶ σύντομη ἀναφορὰ στὸν ἰατρὸ καὶ σχολιαστὴ τοῦ Ἀριστοτέλη Jean de Jandun (1285/89-1328), ὁ ὁποῖος παλαιότερα ἐθεωρεῖτο ὅτι εἶχε συνεργασθεῖ μὲ τὸν Marsilio στὴν συγγραφὴ τοῦ ἔργου *Defensor pacis* καὶ εἶχε καταδικασθεῖ καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸν πάπα.

Στὸ δεύτερο κεφάλαιο (σσ. 45-62), τὸ ὁποῖο ἐπίσης ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο σύντομες ἐνότητες, ἀναλύονται οἱ μεθοδολογικὲς προϋποθέσεις τῆς πολιτικῆς φιλοσοφίας τοῦ ἰταλοῦ στοχαστῆ. Ἀντίθετα ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη, ποὺ χρησιμοποίησε πλούσιο ὑλικὸ βασισμένο στὴν ἐμπειρικὴ ἔρευνα γιὰ νὰ ὑποδείξει ἓνα γενικὸ θεωρητικὸ πρότυπο, ὁ Marsilio θέλει νὰ καταδείξει τὶς αἰτίες ποὺ προκάλεσαν τὴν «νόσο» τῆς ἐποχῆς του, καὶ ὡς «νόσο» θεωρεῖ τὴν σύγκρουση κοσμικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας, ἡ ὁποία προκαλεῖ ἀναταραχὰς καὶ θέτει σὲ κίνδυνο τὴν εἰρήνη· ἡ προάσπιση καὶ ἡ διατήρησή της (ἐξ οὗ καὶ ὁ τίτλος τῆς πραγματείας) εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν εὐημερία κάθε «κρατικοῦ» σχηματισμοῦ. Ὁ «κρατικὸς» μηχανισμὸς παραλληλίζεται ἀπὸ τὸν Marsilio μὲ ἓναν ζωντανὸ ὀργανισμὸ: ὅπως ἡ φυσικὴ ὑγεία εἶναι προϋπόθεση γιὰ τὴν εὐζωία τοῦ ἀτόμου, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἡ εὐημερία τοῦ «κρατικοῦ» ὀργανισμοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἁρμονικὴ συνύπαρξη τῶν μελῶν του. Εἶναι εὐνόητο ὅτι στὴν συλλογιστικὴ αὐτὴ καὶ στὴν εὐρύτατη χρῆση τῶν «βιολογικῶν» μεταφορῶν (βλ. καὶ τὸ παράρτημα, στίς σσ. 287-291) ἔχει συντείνει καὶ ἡ ἱατρικὴ παιδεία τοῦ Marsilio, καθὼς καὶ ἡ μαθητεία του κοντὰ στὸν Pietro d'Abano.

Τὸ τρίτο καὶ ἐκτενέστερο τμήμα (σσ. 63-279) εἶναι ἀφιερωμένο στὴν ἐξέταση τῶν βασικῶν ἀρχῶν τῆς πολιτικῆς θεωρίας τοῦ Marsilio. Ὑποδιαιρεῖται σὲ πέντε κεφάλαια: 1. Ἡ διαμόρφωση (σσ. 63-99) καὶ 2. Ἡ ὀργάνωση τῆς πολιτικῆς κοινότητος (σσ. 101-141). 3. Ἡ θεωρία τῶν

πολιτευμάτων (σσ. 143-170). 4. Ἡ θεωρία περὶ νόμων (σσ. 171-220). 5. Ἡ διακυβέρνηση τῆς πολιτικῆς κοινότητος (σσ. 221-279). Κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ κεφάλαια αὐτὰ ὑποδιαιρεῖται ἐπίσης σὲ μικρότερες θεματικὲς ἐνότητες. Μὲ ἀφετηρία τὸ ἐλληνικὸ πρωτότυπο καὶ τὴν λατινικὴ μετάφραση (ἀπὸ τὸν Γουλιέλμο τῆς Moerbeke) τῶν *Πολιτικῶν* τοῦ Ἀριστοτέλη, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα ἔργα τοῦ Σταγειρίτη φιλοσόφου ποὺ χρησιμοποίησε ὁ Marsilio, ἐπιχειρεῖται εὐρύτατη συγκριτικὴ ἐξέταση πρὸς τὸν πρῶτο «λόγο» τῆς πραγματείας *Defensor pacis* (χωρὶς νὰ ἀγνοοῦνται καὶ οἱ ἄλλοι δύο «λόγοι»). Δὲν ἐντοπίζονται ἀπλῶς οἱ συγκλίσεις καὶ οἱ ἀποκλίσεις, ἀλλὰ συμπεριλαμβάνεται γενικότερη σύγκριση καὶ πρὸς τὶς ἀπόψεις ἄλλων, παλαιότερων ἢ συγχρόνων τοῦ Marsilio στοχαστῶν ποὺ εἶχαν ἀναπτύξει παρόμοιους προβληματισμούς. Οὐσιαστικὰ τὸ τμήμα αὐτὸ ἀποτελεῖ μιὰ μικρὴ ἐγκυκλοπαίδεια τοῦ πολιτικοῦ στοχασμοῦ κατὰ τὸν Μεσαίωνα καὶ παρέχει ἀφθονο ὕλικὸ γιὰ τὴν μελέτη τῶν ἀλληλεπιδράσεων μεταξὺ τῆς χριστιανικῆς, τῆς ἐβραϊκῆς καὶ τῆς ἀραβικῆς πολιτικῆς θεωρίας.

Ἀκολουθεῖ (σσ. 281-286) συνοπτικὴ παράθεση τῶν κυριότερων πορισμάτων τῆς μελέτης καὶ ὑποδεικνύονται πλευρὲς τοῦ ἔργου τοῦ Marsilio ποὺ πρέπει νὰ ἐρευνηθοῦν περισσότερο. Δύο πολὺ χρήσιμα παραρτήματα συμπληρώνουν ὅσα ἀναλύθηκαν στὸ κυρίως τμήμα τοῦ βιβλίου. Στὸ πρῶτο (σσ. 287-291), ὅπως ἤδη ἀναφέρθηκε, ἀπανθίζονται χαρακτηριστικὰ χωρία τῆς πραγματείας *Defensor pacis* στὰ ὁποῖα κυριαρχοῦν οἱ «βιολογικὲς» μεταφορὲς καὶ στὸ δεύτερο (σσ. 293-297) παρατίθενται χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ *Καταστατικὸ* τῆς κοινότητος τῆς Padova, τὰ ὁποῖα μᾶς διευκολύνουν στὴν κατανόηση τῶν προϋποθέσεων ποὺ συνετέλεσαν στὴν διαμόρφωση τῆς πολιτικῆς θεωρίας τοῦ Marsilio.

Ἡ ἀναλυτικότερη καὶ ἐντυπωσιακὴ βιβλιογραφία ἐκτείνεται σὲ 60 σελίδες (σσ. 299-357). Δύο εὐρετήρια, ὀνομάτων (σσ. 359-361) καὶ θεμάτων (σσ. 362-364) συμπληρώνουν τὸ ἀξιόλογο αὐτὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖο εὐχῆς ἔργο θὰ ἦταν ἂν μεταφραζόταν καὶ στὰ ἐλληνικά. Καὶ ὅπωςδήποτε ἀναμένονται μὲ ἐνδιαφέρον καὶ τὰ πορίσματα τῆς νέας μελέτης τοῦ κ. Β. Σύρου, μὲ θέμα *Marsilius of Padua at the Intersection of Ancient and Medieval Traditions of Political Thought*, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ κυκλοφορήσει τὸ φθινόπωρο τοῦ 2012 (University of Toronto Press).

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΛΑΜΠΑΚΗΣ

Ἰνστιτούτο Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν/ΕΙΕ

